

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ З ДІТЬМИ З РІЗНИМИ НОЗОЛОГІЯМИ

*Пікуль Наталія, асистент учителя інклюзивного класу
Барський ліцей №2 Вінницької області (Україна)*

FEATURES OF THE WORK OF AN ASSISTANT TEACHER OF AN INCLUSIVE CLASS WITH CHILDREN WITH DIFFERENT NOSOLOGIES

*Pikul Natalia, assistant teacher of an inclusive class
Bar Lyceum №2 of Vinnytsia region (Ukraine)*

Анотація. Показано важливість реалізації інклюзивного підходу в умовах закладу освіти. Акцентовано увагу на необхідності спеціальної підготовки фахівців соціономічного профілю до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Створення команди психолого-педагогічного супроводу визначено як умову успішної роботи з атиповими дітьми в закладі освіти. Розкрито основні напрями роботи та функції асистента вчителя інклюзивного класу. Діяльність такого педагогічного працівника відрізняється від повноважень асистента дитини з особливими потребами як її помічника.

Ключові слова: інклюзивний підхід, команда психолого-педагогічного супроводу, простір, асистент учителя.

Abstract. The importance of implementing an inclusive approach in an educational institution is shown. Emphasis is placed on the need for special training of socionomic specialists to work with children with special educational needs. Creating a team of psychological and pedagogical support is defined as a condition for successful work with atypical children in an educational institution. The main directions of work and functions of the assistant teacher of an inclusive class are revealed. The activity of such a pedagogical worker differs from the powers of an assistant to a child with special needs as his assistant.

Key words: inclusive approach, team of psychological and pedagogical support, space, teacher's assistant.

Реалізація складних завдань з упровадження інклюзивного підходу в освіті залежить передусім від готовності фахівців соціономічного профілю здійснювати професійну діяльність у нових умовах. Організація такого навчання, наданням психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами має здійснюється відповідно до чинного законодавства: законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах тощо.

Проблема освіти дітей з особливими потребами має міждисциплінарний статус і є предметом досліджень низки науковців (О.Акімова, В.Бондарь, Е.Данілавичюте, В.Засенко, Д.Деппелер, А.Колупаєва, Т. Лорман, Д.МакГі-Річмонд, Л.Міщик, Л.Савчук, М.Синьов, О.Таранченко, Д.Харві, М.Чайковський та ін.). Низка досліджень, присвячена підготовці фахівців

психолого-педагогічного профілю в інклюзивному просторі (І.Демченко, Дж.Деппелер, З.Ленів, О. Мартинчук, І. Россіхіна, Є.Самарцева, І.Хафізулліна, М.Шеремет, Ю. Шуміловська та ін.).

Останнім часом на цьому шляху чимало зроблено як на державному рівні, так і на рівні практики (внесено зміни у законодавство; створюються інклюзивно-ресурсні центри, введено нову педагогічну посаду «асистент вихователя / вчителя»; розпочалася підготовка фахівців відповідної кваліфікації тощо). Проте традиційна система фахової підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності ще спрямована на формування компетентності в сфері навчання і виховання дітей з типовим розвитком. Навіть наявність у освітніх програмах підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта / 013 Початкова освіта навчальних дисциплін («Інклюзивна освіта» та ін.) не вирішують проблеми і не забезпечують повною мірою набуття студентами «інклюзивної компетентності».

Однак, за твердженням А.Колупаєвої [5], не зважаючи на те, що процес інклюзії в нашій державі запущено, багато педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, *не мають спеціальної підготовки*. Дослідниця стала одним з організаторів експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливими потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх закладах», в межах якого започатковано роботу з підготовки педагогів-практиків. Зокрема, було розроблено курс, який має на меті ознайомлення вчителів з особливостями розвитку дітей зазначеної категорії, організаційними формами і методами роботи з ними, а також зі змістом кокерційно-реабілітаційних блоків роботи.

До того ж, А.Колупаєва [5], аналізуючи стан упровадження інклюзії в закладах освіти, серед актуальних проблем, що потребують першочергового вирішення, виділяє необхідність формування команди психолого-педагогічного супроводу. Такі фахівці повинні мати відповідну підготовку, сформовані вміння й навички для успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Сама ідея інклюзії має стати складовою їх професійного мислення та володіння компетентностями, необхідними для інклюзивного навчання.

У закладах освіти, де створюються інклюзивні класи, відповідно до рекомендацій МОН України формується команда психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у школах та ЗДО [11; 14], до складу якої сходять фахівці різного профілю. Вони мають здійснювати специфічний новий освітній вид діяльності, яка називається інклюзивною та пояснюється як регламентований відповідною нормативно-правовою базою інклюзивної освіти, змістом якого є залучення осіб з особливими потребами в соціальне життя, в умови загальноосвітніх, позашкільних навчально-виховних і оздоровчо-виховних закладів, а результатом якого є прагнення і здатність фахівців високого рівня готовності вносити позитивні зміни для кожного учасника цього виду діяльності.

Склад команди визначається особливими освітніми потребами дітей інклюзивного класу та включає постійних учасників і залучених фахівців.

Серед основних членів команди систематичну роботу з дітьми з особливими освітніми потребами виконують асистенти вчителя інклюзивного класу. Зокрема, асистент учителя є педагогічним працівником, який обіймає «педагогічна посада у штаті закладу освіти, тому його призначає та звільняє з посади керівник закладу освіти відповідно до трудового законодавства [14]. Діяльність асистента вчителя регламентована низкою документів, в яких визначено його повноваження, напрями роботи тощо.

Поділяємо думку дослідників [5; 8; 9], що важливе значення у створенні умов для розвитку дитини з особливими освітніми потребами відіграють батьки. Вони повинні тісно співпрацювати з членами команди психолого-педагогічного супроводу, зокрема асистентом вихователя інклюзивного класу. З членами родини узгоджуються напрями індивіду дуальної програми розвитку дитини.

Відзначимо, що слід розмежовувати асистента вихователя / вчителя з асистентом дитини, який не є педагогічним працівником. Крім того, такої посади немає в типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти. Звертаємо увагу, що асистент учня не є педагогічним працівником та не призначається на посаду керівником закладу освіти, а лише може бути допущений ним до освітнього процесу відповідно до діючого законодавства. Асистентом учня може бути один із батьків (інший законний представник) дитини або уповноважена ними особи. У такому випадку батьки (інші законні представники) дитини мають звернутися до керівника закладу освіти із заявою про допуск до освітнього процесу. Також асистентом учня може бути соціальний робітник, що надає соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання. Відповідно до частини шостої статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» така соціальна послуга є однією з базових соціальних послуг, надання якої регламентується цим Законом та державним стандартом соціальної послуги [14].

Асистент учителя є передусім партнером учителя, який відграє важливу роль в організації освітнього процесу під час уроку. Вони можуть спільно проводити навчальні заняття, реалізуючи індивідуальний підхід до всіх дітей класу загалом, з особливими освітніми потребами зокрема. Він також співпрацює з усіма педагогічними працівниками в цілому та членами команди психолого-педагогічного супроводу зокрема. Його робота може будуватися на принципі Co-teaching («Спільне викладання»), при якому формується розподіл обов'язків між педагогами, що працюють в класі, зі спільним плануванням та організацією роботи, яка не виключає з процесу ні вчителя, ні асистента вчителя, надаючи можливість використовувати сильні сторони один одного [8].

У випадку роботи в класі вчителя та асистента вчителя Co-teaching будується за моделлю «один вчитель, одна підтримка» (One Teach, One Support), де один педагог здійснює навчання, а інший надає підтримку в освітньому процесі учням, що її потребують. Але при цьому асистент вчителя не веде самостійно урок, не дає самостійно завдань під час уроку чи домашніх завдань, не здійснює оцінювання учнів, не звільняє учнів від уроків, у тому числі не складає розклад відвідування уроків учнем з особливими освітніми

потребами, не обирає самостійно навчальний матеріал та методики викладання без узгодження з вчителями, які працюють у цьому класі. Посаду асистента учителя передбачено Типовими штатними нормативами загальноосвітніх навчальних закладів [11; 14]. Роз'яснення щодо введення асистента вчителя / вчителя та його посадові обов'язки подано у низці документів.

Інклюзивна педагогіка є фактично педагогікою індивідуального підходу, тому логічно, що відповідно до останніх рекомендацій МОН України, асистент учителя «забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу»; «дотримуватися принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства у відносинах з учнями та їхніми батьками» [14]. У зв'язку з цим, у центрі діяльності асистента вчителя інклюзивного класу мають бути передусім діти з особливими освітніми потребами, так і всі учні класу. В науковому дискурсі [1; 3; 5; 13] виділено різні категорії атипових дітей, рівень емоційного, інтелектуального, соціального розвитку яких відхиляється від умовної норми. Однією з категорій атипових дітей є творчі, талановиті й обдаровані особистості [2; 3]. До того ж, серед них учні з особливостями психофізичного розвитку, з різними нозологіями, яких позначають терміном «подвійна особливість». Так, діти з порушенням опорно-рухового нерідко показують високий рівень інтелектуальних і художніх здібностей. Особистості з проявами аутистичного спектру проявляють високий інтерес до зображувальної, музичної діяльності, довгий час можуть займатися технічною творчістю.

З огляду на це, дослідники [1; 5; 6; 13] радять серед напрямів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, організовувати різнобічну творчу діяльність атипових дітей як потенційно обдарованих. Зустрічаємо низку досліджень, в яких даються методичні рекомендації щодо організації роботи з атиповими дітьми, використання інноваційних технологій, створення спеціальних творчо-розвивальних виховних ситуацій тощо.

Діяльність асистента вчителя інклюзивного класу є складною та багатофункціональною, спрямованою на реалізацію організаційної, навчально-розвиткової, діагностичної, прогностичної та консультативної функцій. До того ж, на асистента вчителя покладається оформлення та ведення відповідної документації щодо учнів з особливими освітніми потребами (індивідуального навчального плану, індивідуальної навчальної програми, індивідуальної програми розвитку тощо).

У Барському ліцеї №2 Вінницької області вже склався досвід створення інклюзивних класів для забезпечення можливості включення в освітній процес дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно до цього вводяться посади асистента вихователя. Специфіка роботи асистента вихователя залежить також від виду нозології дитини.

Отже, забезпечуючи єдність вимог до виконання освітньої програми та забезпечення реалізації індивідуальної програми розвитку учня з особливими освітніми потребами Асистент вчителя є учасником шкільної команди психологопедагогічного супроводу та виконує функції відповідно до Примірного положення про команду супроводу, у тому числі бере участь в

розробці індивідуальної програми розвитку. Проте, асистент вчителя не здійснює самостійної розробки індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Демченко О. П. Створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості молоді в регіональному контексті / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць – Випуск 45. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 19-25.
3. Демченко Е.П. Статус одареного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
4. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А. А. Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 326 с.
6. Комарівська Н.О. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
7. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
8. Луценко І.В. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття ступеня к. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / І.В. Луценко. – К., 2017. – 22 с.
9. Любчак Л.В. Родинна педагогіка : курс лекцій : посібник / Л.В.Любчак . – 2-е вид., доп. – Вінниця : Ніланд-ЛТД, 2012. - 149 с.
10. Мішик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Мішик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Мішик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
11. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у школах та ЗДО» (2018). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>
12. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ № 800; редакція від 21.08.2019. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%>
13. Хіля А. В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі І-ІІІ ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти / А.В.Хіля // Традиції та інновації в практиці початкової школи: збірник наукових праць. –Сімферополь: КПУ, 2010. – С. 93-97.
14. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році : лист МОН України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>.

РАЗВИТИЕ МЕТАКОГНИТИВНЫХ УМЕНИЙ У ОДАРЕННЫХ УЧАЩИХСЯ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

*Титовец Татьяна, кандидат педагогических наук, доцент,
Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка (Республика Беларусь)*

РАЗВИТИЕ МЕТАКОГНИТИВНЫХ УМЕНИЙ У ОДАРЕННЫХ УЧАЩИХСЯ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

*Tsitavets Tatsiana, Doctor of education, associate professor
Belarusian state Pedagogical university named after Maxim Tank*